
Vida Gábor

REGÉNY HELYETT

AZ IRODALOM

Sose tudtam apámnak elmesélni, hogy mit jelent az írás. Magamat sem volt könnyű meggyőzőnöm, hogy az vagyok, pedig gyerekkoromtól erre készülszölök, azóta sem tudom, hogy mi késztet rá, mindenféle magyarázataim vannak, ideig-óráig jó szolgálatot tesznek, de. Amikor 1985 tavaszán elhatározom, hogy nem leszek geológus, hanem magyar szakra fogok felvételizni, már két egész füzetet megtöltöttem sűrű, apró kézírásos szöveggel, két éve egyebet sem csinállok a tanulás helyett a szilenciumon, csak körmölöm az *emlékirataimat*, és azután – mert feléltem összes emlékemet – egy regényt. Nem gondolom akkor, hogy ki kellene adni, az sem jut eszembe még, hogy majd könyveket fogok írni, vagy esetleg írhatnék. Nem is emlékszem, hogyan kezdődött, mi volt az apropója, olyan, mintha mindig is félig üres füzetbe írogattam volna. Nem akarom megmutatni, és hát nem is érdekel senkit, észre sem veszik.

A regényben kamasz hősöm szüleitől elegánsan megszabadultam, mint Dragomán György a *Máglyában*, mert ha szülők is lábatlankodnak egy történetben – gondoltam én –, akkor semmit sem lehet igazán: lovat, kutyt, macskát tartani, például. Nagypám világháborúból maradt puskáját nem lehet elővenni a nyikorgó padlódeszka alól. Nem tudunk a húgommal átúszni a megáradt Körösön a szigetre, mert azt mondják a felnőttek, hogy nincs ott semmiféle sziget, harminc évvel később látom egy katonai térképen, hogy van, és régebb nemcsak áradáskor volt. Nem ejthetjük el életünk első és utolsó őzbakját, amelyet nyárson kellene megsütni, különben is kenyér nélkül sült húst enni betegség, a szüleim így tudják. És ezt a sok hiábavaló álmodozást be kell fejezni, dolog van és tanulni kell, a valóságban kell élni, mondja mindig anyám. Autóbaleset erre a regényíró megelőzési technikája, sosem volt autónk, és hát nincs húgom, egyke vagyok, magyar, nincs puska, nem úszunk át, őzpecsenyét azóta sem.

A regény is egészen másról szól, mert nem én írom, hanem írja magát, nem érdeklí a gondosan elkészített vázlat, csak akkor még nem értem, hogy a próza miért viselkedik úgy, mint egy szeszélyes folyó, nem tudom, hogy a nyelv tulajdonképpen egy hatalmas élőlény, de érzem. Azt sem gondo-

lom, hogy rossz viszonyban volnék a szüleimmel, hisz mindent megtesznek értem, felneveltek, taníttatnak, mindennel ellátnak, apám sosem ütött meg, anyám is csak amíg hagyom, de valamiért nem szeretek hosszan velük lenni, és ezért büntudatom van, kamasz vagyok, bár nem tudok róla, a mi családukban még akkor nem volt a kamaszkor feltalálva, csak odaát (Magyarországon), a tévében. Nálunk jó gyermek van, szófogadó vagy rossz, engedetlen, tekerdő. Nem szeretném, ha most az a regény előkerülne, és valaki beleolvasna, bár akkor nagyon büszke voltam, hogy betöltöttem vele a füzetet. A képtelen történetek aggasztottak, nincs ez rendben így, gondoltam, a fantáziám nyugtalanított, hogy a hőseim és az elbeszélő egyetlen fontos dologgal foglalkoznak: a szökéssel.

A korábban kezdett *emlékirat* szövegét elszórtam, pedig most fontos lenne, tulajdonképpen azt folytatom, mert rengeteg kacskaringó után rájöttem, hogy mindig magamról írok. Ezt mintha a kezdetben egész pontosan tudtam volna, bár néha sikerült kellemes vagy kedélyes távolságra kerülni magamtól, azután kiderült, hogy mégsem. Nyomasztó közelség lettem, fárasztó hasonlóság, ismétlés, mánia, mert mindig betüremkedik az az önmagam, akivel nem szeretek együtt lenni, és már annyi apró dologra nem emlékszem pontosan, annyit meséltem, fabuláltam, hozzáírtam és hallgattam el, hogy magamban is kételkedem.

Akkor most engem fogunk megírni, mondtam 2015 márciusában, amikor egy regény első fejezeteit félretettem, és hirtelen megkönnyebbültem, mint aki levetett egy kényelmetlen szerepet. A szentháromsági kastély romjainál jártam (Berecky-kúria), amelybe regénybeli nagyapám a harmincas években éppen berendezkedett volna, a kastélyt áthelyeztem Nyárádszereda mellé egy kies völgybe, ne legyen messze a lakott vidéktől, mégse kelljen az egész falu világát ábrázolnom, mert regényt akartam írni, és nem monográfiát, bár ez utóbbi sem volna hálátlan feladat. Nyárádszereda egy hajdani mezőváros, ami sokban hasonlít Kisjenőre, ahol felnőttem. Az ipar elmúltával a település olyan falu lett, amilyen addig sosem volt, a mobilis réteg elvándorolt, elvitte magával a kultúrát és az emlékezetet. A helyben maradók visszacapott földjeiket művelik, és civakodnak a múlt sérelmei fölött, a jövő bizonytalan, mint mindig, Romániát ócsárolják, a cigányokat szidják, meg Európát, Magyarországon szeretne élni mindenki, legalábbis magyarul. Az emberi kapcsolatok falusiasak, aki nem rokon, nem szomszéd, az idegen, a viszonyokat átlátni, megérteni, egy élet sem elég nekem, részben mert se kutyája, se macskája nem vagyok itt senkinek, részben mert

a kapcsolatteremtés nehéz a számomra, ilyen a természetem, a neveltetésem, vagy csak magammal vagyok örökké elfoglalva.

Talpraesett, világot látott székely ember a regénybeli nagyapám, aki egy optáns birtok gazdátlanul maradt udvarházába fog beköltözni, amit ő kastélynak nevez. Galacon és Bukarestben dolgozott, egy kis pénzmaggal jön Erdélybe vissza 1933-ban, szimbolikus az évszám. Véletlenül keveredik a Nyárad mentére, átutazik, megkedveli a helyet, és az elhagyott birtok előcsalja titkos álmait, a maga ura lehet. A környék tetszik neki, de idegenkedik a helyzettől, a ház, a birtok túl nagy. Mint akkor sokan, ő is állandóan azzal a problémával szembesül, hogy ha túl sok a föld, nem lehet megművelni, ha kevés, nem lehet belőle megélni. A fogadott munkástól sajnálja a bért, mert kiadásnak tekinti, úgysem dolgoznak jól, tehát a családját fogja majd hajszozni kifulladásig. Csakis önálló paraszti gazdaságot tud elképzelni, semmiféle társulásban, szövetkezésben nem akar részt venni, legjobb szomszéd az erdő. Nem akar úr lenni, sem vállalkozó vagy spekuláns, egyszerű falusi ember, aki sok nyomorúságot élt meg, a biztos megélhetést tartja elsődlegesen fontosnak. Ha anyagilag fel is tudna érni egy bizonyos szintre, sosem lesz a birtokos osztály tagja, de még nagygazda sem. Mindig bicskával fog enni, de hogy a levest is, az ironikus túlzás. Nyáron is csizmában jár vagy mezítláb, a félcipő töri a lábát, és nem tartja a bokáját. Ha jól él, sült húst eszik, ha még jobban, akkor két szeletet, de kedvence a puliszka marad, tejjel, túróval, bármivel, és valamilyen *kanalas ételt* kér mindig, legyen káposzta benne, krumpli vagy bab, hússal, de legalább pirított szalonnával.

Idegenkedne a kastélytól, ahogy én is a ráosztott szereptől, van ebben valami fals és erőltetett. Az igazi nagyapám elküldene a jó bűdös francba, ha ebbe a kastélyba próbálnám beköltöztetni, a csűrben vagy az istállóban szívesen ellakna, esetleg eszkábálna magának egy kunyhót az erdő alatt, vagy behúzódik az egyik cselédszobába, hogy kiteleljen. Én is arról írok, hogy idegenkedik, ki fogják majd penderíteni a birtokból, előbb 1940-ben a dicsőségesen bevonuló magyarok, azután a még dicsőségesebb szovjetek, végül a dicstelen kommunisták, de azok örökre. Nem akarom én a székely nagyapámat bántani, tipikus erdélyi történetben szerepelt volna, kis módosításokkal, fölfelé akartam mozdítani a társadalmi hierarchiában, mert a mi családunk örökké feltörekszik, van ehhez lendület, ész, akarat. Türelem és belátás nincs.

A baj az volt, hogy nem a valódi, nem valamelyik képzelt, még csak nem is a regénybeli lehetséges nagyapámról írtam, hanem végig magamról. A

nagymamám is én voltam közben, ez pedig meghaladta minden írói képességemet, riadtan eszmélek arra, hogy magáról nem mondott nekem semmit, mert nem volt ahhoz szokva, hogy magáról beszéljen, és nem kérdeztem én sem, más sem. Próbáltam olyan embereket képzelni belőlük, amilyenekre a regényhez szükségem lett volna, de nem sikerült. Önálló életet éltek, azután megszöktek az általam épített világból, magamra hagytak a kulisszák között. A nagymamám nem ódzkodna az udvarháztól, csak attól, hogy kint van a világ végén, bár a környék festői, nyugodt és viszonylag biztonságos. Ő iparos családból származik, az apja Brassóban tanult csizmadia, nem suszter, földjük kevés van, azt sem ők művelik, gazdák, mesteremberek lesznek a férfiak, ha sikerül nekik, ha nem, akkor gyárban, építkezésen vagy bányában dolgoznak, de nem parasztok, ez fontos öntudati elem, és nem úgy élnek, akkor sem, ha szegényebbek. A nővérei, ha nem tudnak idejében és jól férjhez menni, cselédnek állnak Brassóban, Budapesten vagy Bukarestben, úgy nevelik őket, hogy cselédből gazdasszonyrá léphetnek elő, ha kedvez a szerencse, vagy elég ügyesek. Paraszthoz csak a nagymamám megy férjhez, nem is érti sokáig az utókor, hogy miért. Szerелеmből, ez a tetsző változat. Más nem akadt, tehát megszerették egymást, ez a valóság, de nem kell feltétlenül szembeállítani ezt a kettőt. Akkor voltunk rokonok a Daniel-bárókkal, amikor még ők sem voltak bárók, mondja nagymamám egy másik regényben, ezt megkérdeztem tőle a valóságban is. Neki nem volna gond egy ilyen erdélyi udvarház vagy villa belső terét kézben tartani, használni, háztartást vezetni, cselédeket igazgatni, hiszen erre nevelték, csak én ezt belülről nem látom, olvashatok róla bármennyit, nem lesz az enyém. Neki a földművelés jelent gyötrelmet, bár a háború alatt kimegy a bivalyokkal meg a nagyobb gyermekekkel szántani, mint minden falusi asszony, később a konyhakertben is csodákat művel, meg a virágokkal, és szül egy rakás gyereket. Tud a mívés porcelánról, de nem futja rá, megteszi a cseréptál és a drótozott fazék, vagy a bádóg. Tudja, mivel fényesítik az ezüstöt, bár nekünk csak alpakánk van, egyetlen ezüstnyelű kés, amivel a süteményt szeleteli, majd kiderítem, hogy nikkelezett. Mindegy az, fiam, nem a nyele fontos, hanem az éle. Az angol teát szereti, később az orosz, sok cukorral, hogy *legyen íze*. Zathureczkyné Zelth Mancsi 1934-ben kiadott szakácskönyve szerint főz, amikor lehet, szeret jókat enni, bár sokat kínozza az epéje, és gyakran üres a kamra, de ha kilenc egyenlő részre kell vágni valamit, ugyanolyan pontos, mintha négybe kellene. Van damasztabrosza, selyemkombinéja és egy hihetetlen kalap-

ja a harmincas évekből, amelyet Greta Garbo visel egy filmben, nem is tudom sokáig, mire való az az ógörög sisakra emlékeztető filc.

Színes családrégény lett volna, melyben egy ambiciózus paraszti és egy legalacsonyabb kispolgári világ ütközik, találkozik, és közben háború lesz, magyar világ és holokauszt, utána kommunista rémuralom, Magyar Autonóm Tartomány, nem unatkozik a család. A kastély, ami volt, és ami belőle maradt, meg az összes feltúrt helytörténeti adalék – hatalmas dokumentációt gyűjtöttem –, csak egy jól vagy rosszul működtetett díszletül szolgált nekem, aki azt játszom, hogy mi volna, ha én lettem volna az, ott és akkor. Bele tudnám élni magamat, fel lehetne építeni egy történetet, de ahogy körömlöm a sorokat, egyre távolodik tőlem az egész. Unalmas házi feladat, amit én adtam magamnak, hiszen erdélyi író volnék, a polcon az életművem, bár ahogy apám mondja egyszer, az csak egy fél életmű. El is mosolyodom, hogy ha meg találnék halni most, ez lesz az egész.

A *Nagy Erdély-regényt* most sem tudom megírni, mert valami egészen más jár az eszemben, egy vagy több lépcsőfokkal mélyebben. Különben Erdély ma már egy kisregény csupán, zsugorodik, és unja mindenki, elege van belőle, fárasztó, lerágott csont, és miközben a múltra meg a hagyományokra épülő jövőt firtatjuk, mindenki elfelé tart. Száz éve nincs már itt magyar jövő, régebben sem volt talán, csak úgy tűnt, már be sem kell ismerni, ezen is túl vagyunk, bár éppen arról írok, hogy nem akarok ilyen egyszerűen túl lenni rajta. Ez a *csak-magyar* Erdély mindig is hamis volt, száz év transzilván irodalomból alig derül ki, hogy itt románok, németek, zsidók, örmények, cigányok is éltek, élnek. Mi csak attól kapjuk fel a fejünket, ha a magyarokról valaki megfélemedezik, vagy olyasmit talál mondani, ami nem egyezik az elvárásainkkal. Különben nagyregényt bármiről lehet írni, de nem az a legfontosabb, hogy én is írjak egyet, és még egyet, bár jó volna egy igazi regényt írni. A profikra kell bízni az ilyet, akik tudják, mire vágyik az olvasó, mert az olvasó is tudja, hogy ha a következő lapon nem az történik, amire vágyik, le fogja tenni a könyvet, és csodák csodája, nem az történik, hanem valami még érdekesebb, amire nem is gondolt. Én amatőr vagyok, tulajdonképpen csak barkácsolok, módszer ez, és koncepció, nem vagyok elég szorgalmas, sem alázatos, közben állítólag csak irigylem a nálam sikeresebbeket, de én ezt nem érzem. Kicsi író vagyok, mondom védekezően. Szinte minden nap újraolvasom azt, amit sikerült kipréselnem magamból, és egyre kevésbé tetszik, vagyis csak az tetszik, ami nagyon mélyről jön, akár betanult szerep, amivel azonosultam, akár a sötét valóság, amit megéltem.

Megérkezni egy elhagyott, feldúlt kastélyhoz az első világháború utáni évtized végén, bóklászni, elképzelni, hogy miként éltek itt, és mi történt, amiért ma már nem, vagy mit kellene tenni, hogy megint. A kastély utolsó urát a közeli falu parasztjai verték agyon 1918 őszén, a berendezést és a gazdaságot széthordták, a földet a román állam kisajátította, valaki bérlő valakitől, aki szintén bérlő, alig művelik. Nem is kastély, csak a nagyapám látja annak, nagyobb udvarház, Erdélyben megteszi. Ide akkor még nem telepednek be románok tömegesen, de aki máshonnan jön, az gyanús. A román származásúak éppen rájönnek, hogy ezt mekkora előnyre lehet váltani, árulóknak tartja őket mindenki, de a sikeres átállást egy kicsit irigyeljük. Lesz ebből még baj, etnikai és lelkiismereti káosz egyaránt. Ezt a kastélyt szakszerűen kigondolni nekem feladatnak túl sok, hiába nézegetem a helyreállítás részletes tervrajzait, abból sem lett semmi, és a működését nem látom annak az életformának. Volt itt áramfejlesztő, amit a Ganz és Ts.-tól vett a község 1925-ben majdnem ezer amerikai dollárért, volt cséplőgép, pálinkafőző, vízi- és gőzmalom, kisvasút, járásbíróház, dalárda, úri meg székelő kaszinó, iparegylet és vadásztársaság, könyvtár és kuglipálya, hetipiac, és ha szombatra esett az országos vásár (augusztus 1.), a zsidó kereskedőkre való tekintettel más napra helyezték, a román kereskedelmi miniszter is jóváhagyta egyszer. Élt még egy hagyományos népi kultúra a falvakban, amit nem sok figyelemre méltat a néprajztudomány. Járt itt Bartók, amit lejegyzett, annyi maradt a népzeneből, akkor már a sramlit kedvelték inkább, ahogy azóta sem szereti a nép a népzeneét, mert olyan parasztos. A község urbánusabb, mint sok akkori város, bár járda és kövezett út alig van. Nem terem jó bor, de mindenki szőlőt művel, olyan, amilyen. A búza is keveset hoz, de kenyér az kell, lehetőleg fehér, az a férfi, aki a maga lisztjéből süttet. Aki szegény, az szegény, aki gazdag, az is csak szerényen gazdagszik. Az 1921-es román földreform fiaskó, mint az összes korábbi és későbbi, az erdélyi nagybirtok megsínyli, valójában senki nem jár vele jól, de igazi nagybirtok errefelé sosem volt, a tulajdonszerkezet a kollektivizálásig keveset változik.

Lehetne még ennek a világnak a részleteit hosszan taglalni, színes, érdekes, találunk akárhány szívet melengető részletet, és rideg tud lenni az otromba valóság. A harmincas évek Romániájában latens polgárháború dúl, sok száz politikai gyilkosság történik, teljes a káosz. Hol van király, hol nincs. Demokrácia hol van, hol nincs, egyre kevésbé, néha statárium, ebből lesz a diktatúra, király, Conducator, párt, mikor ki igazgatja. A gazdaságpolitika liberális, a korrupció elképesztő mértékben hálózza be a minden-

napokat, ettől mi, magyarok irtózunk az elején, de gyorsan beletanulunk, határozott előnyei vannak. Sajtószabadság is van, meg cenzúra, nem kell lapengedélyt kérni, de például József Attila *Tiszta szívvel* című könyvét sem szabad Romániában forgalmazni, nem tudom, konzultáltak-e a román hatóságok ez ügyben a magyarokkal. Kormányválságok követik egymást szakadatlanul, és mi, magyarok nem tudjuk, melyik oldalra volna érdemes állni. Nem is értjük, mi történik, csak azt, hogy ki fogunk hamarosan pusztulni, erről szól a világ, mert amíg magyarok élnek Erdélyben, a román államalapítás nem fejeződhet be. A politikát *odalent* csinálják, Bukarestben, a mentális térkép szerint az külföldön van, számunkra csak az elnyomás jön onnan, a viszonylagos gazdasági fellendülés ellenére. A határrevíziót várjuk, ha másként nem megy, a háborút, és legtöbbit az iskolai hercehurcákról cikkelyezünk a sajtóban, mert az az egyetlen igazi közügy, ami Temesvártól Máramarosig, Szatmártól Brassóig összeköti a magyarokat. Rengeteg méltánytalanság éri a tanulni vágyó ifjúságot és azokat, akik Erdélyben akarnak élni magyarul, a sérelmek listája azóta csak gyarapodott, nem oldódott meg semmi, bár a problémák egy része elévül. Bocskai István szobrát időnként be kell venni a templom elől, azután megint ki lehet tenni, jelzi, milyen a politikai széljárás. Az az álomvilág, ami a Monarchia iránti nosztalgiából és a megmaradás étoszából keveredik egy szép, édes, ám hamis, töredezett mázzá, minden helyben maradó magyarnak kötelező, miközben a tehetős elit suttymban repatriál, mert a hazát Pesten hirdetik. Oda *felmegyünk*, az is külföldre válik lassan, nem csak politikai földrajzilag, de lelkileg is, bár a *Székely Himnusz*t ott írták, hol írhatták volna másutt? Mit lát ebből a nagyapám, és mit láttatok vele, az teljesen rám van bízva, akkor is lehetek koncepciózus, ha egészen tárgyilagos meg szakszerű vagyok, építkezhetnék általánosságokból, és megszórhatnám kuriózumokkal. Hatalmas munkát kellene még elvégezni, hogy megtudjam, micsoda is ez az Erdély, sosem az, amit eddig hittem. A felfedezés öröme és a kétségbeesés egyszerre hasogat, egyik nap rájövök, hogy megértettem, másnap, hogy mit?

A világot, talán az egészet is, viszonylag könnyen át tudnám gondolni, de magamat roppant nehéz. Az én életem nem a letelepedésről, hanem a vándorlásról szól, keresés, de nem alapítás, hosszú távra én már nem tudok sehohol berendezkedni, minden feltételes módba kerül, se földem, se más vagyonom nincs, a tudásom egyre kevesebbet ér, gyakran érzem, hogy ittragadtam, és már nem is tudom, hova indultam eredetileg. A nagyapám úgy tudja, Bukarestből, a háborúból, a hadifogságból és más drámai tapasztalatok helyszíneiről ugyanoda érkezik vissza, én már tudom, hogy miköz-

ben ellógtam valahova, minden megváltozott, még a nő is, aki talán hazavár, pedig ő volna a világ igazi közepe. Mindig a harctérről jövök, legyen az tényleges vagy a képletes értelemben vett, és amíg nem voltam jelen, addig harctér volt itt is, vagy ha mégsem, akkor magammal hoztam. A tulajdon, a föld, az erdő sem jelent már állandóságot, az emberek is átalakulnak, az emberi kötelékek, a viszonyok, túl gyorsan ahhoz, hogy követni lehessen, de hát ilyen ez a kor. Sehogys sem tudunk hozzámodernizálódni.

Az egyik helyiségben kitelelni, az menne, tüzet rakni a düledező csempékályhában, szalonnát sütni, és egy megmaradt, régi könyvet lapozgatni, mielőtt éjjel a takarókba csavarom magamat. A nagyapám is ezt csinálná, ő talpra állítana egy túlélésre berendezett gazdaságot, azután vagy megtűrnék, vagy elkergetnék, első szóra beállna majd a téeszbe, mert a földje nem elég a megélhetéshez, nincs is talán saját földje. A kommunista pártba nem állna be, nem mintha a javak igazságos elosztásához nem fűzne reményt, de az ateista propaganda számára botrányos, mélyen, őszintén vallásos ember, Jézus Krisztus bármely pillanatban befordulhat a sarkon, a mitikus időktől csak a négy elemi osztály választja el, és az, ahogyan az örökké fogyatkozásban levő pénzt számolja. Talán orvvadászkodna is kezdetben, bocsánatos bűn az nagy szükség idején, bár Erdélyben akkor kevés a vad, mindenki azt lő, amit akar, már ha van puskája. Nincs román vadászati törvény 1935-ig, és kérdés, hogy a magyart be kell-e tartani, és ha igen, kinek?

A zsidó boltost, akinél a nagymamám egy ideig kereskedősegéd, elviszik Auschwitzba, egy összeírásban maradt fenn a neve, a boltot szét-hordták a helybeliek, a zsinagógát lebontották, nyoma sincs. Nagymamám mindent megtett, hogy legalább az egyik kisfiút megmentse, de nem sikerült, vagy nem is tett semmit, mert olyan idők voltak. Kellett volna, persze. Vagy nyugodjak bele, hogy nem lehetett? Kérhetem a nagyszüleimtől, hogy adott helyzetekben inkább lövették volna magukat agyon, és ne csak asszisztáljanak a történelem rémséges működéséhez? Ha én ott lettem volna, minden másként megy végbe? Oldják meg agyonlövés nélkül, és becsülettel, kompromisszumok nélkül, mert ebből lehetne jó regényt kanyarítani! Nem lettünk gazdagok, de megmaradt a becsület, vagy az sem maradt meg, nincsen, ami megmaradjon, hiányzik az előfeltevés hozzá. Azt sem lehet kideríteni, hogy amikor a nagymamám 1944-ben a pincébe húzódik, mert éppen átvonul a front, mi történt pontosan. Az asztal lapjába fúródott repeszdarab nincs meg, de a helye látszik. A karon ülő gyermekét egy orosz katona bedobja a ribizlis kertbe, úgy kell fellocsolni. A családi elbeszélés sze-

rint eltűnik a nagymamám aranyláncáról a medál, amin Szűzmária volt látható, régi bérmálási ajándék, egész biztosan az a csalfa néember vitte el, aki az orosz katonákkal viháncolt, de legalább a nagymamámat nem bántották, megúsza...

A kastély mögötti vén körtefa alatt lennie kell egy elásott kincseknek, hemzsegnek Erdélyben az elásott kincsek. Ha találunk valamit, testvériesen elosztjuk, utána feljelentjük egymást. Őszi éjszakákon medve jár le az erdőből körtét enni, rengeteg a medve nálunk, de nem félünk, vagy ha mégis, nem ismerjük be. A mi házunktól pár lépésre mindig a vadon kezdődik, talán mert úgy élünk, talán mert csak ez jutott. Lennie kell a házban egy puskának, ha nincs, akkor egyet reszelünk, barkácsolás ez is, de az a másik nagyapám története. Tudnám ezt még folytatni, sok dolog van kéznél, tengernyi hallott vagy magam által költött történet. Ám egy rövid huzavona után vagy szörnyű gyötrelmek közepette úgy döntöttem, hogy én a valós nagyapáim unokája és az igazi apám fia szeretnék lenni most, akkor is, ha író vagyok, ha írók játszom, nem mintha fiúnak és unokának lenni olyan egyszerű volna, ahogy apának és nagyapának sem könnyű. Anyának viszont a legnehezebb. Ez itt nem az irónia helye, nőként nehéz ebben a világban élni, sokat van hideg, olyan a klíma, olyan a lelkünk. És én hiába írok le mindent pontosan úgy, ahogy történt, vagy ahogy legjobb tudásom szerint megesett, mert azonnal fikció lesz belőle, kitaláció, ami újabbakat vonz magához, mindig a mondhatóság mentén haladok a történet vége felé, ami lehet, hogy az igazság, de ki tudja ezt most megígérni?

1985 tavaszán apám ezekről nem tudhat semmit, én sem tudok még. Vébéselejtező lesz, közvetíti-e a tévé vagy csak a rádió, már nem emlékszem, apám furcsállja, hogy nem akarok kimenni a másik szobába, pedig élet-halál kérdése, a magyar válogatott sorsa múlik a mérkőzésen, Mexikó jön majd, és még utoljára hiszünk. Épp cserbenhagyom a magyar válogatottat, ki is kapunk a hollandoktól, de ez csak átmeneti megbicsaklás akkor. Újságcikket írok az aradi *Vörös Lobogónak*, életemben a harmadikat, ha jól számolom, akkor még komoly tétje van ennek a számolásnak meg a cikknek is. Nem tudom, miért akarom ezt annyira, tanulom az öncenzúrárt, újságírónak készülök, vagy csak be akarom bizonyítani, hogy estig meglesz a szöveg. Nehezen megy, apám megkérdezi, hogy fogok majd ebből a tevékenységből megélni, ha ilyen nehéz? Sehogy. Azaz jól, mondanám, mert azóta is a hóbortjaimnak élek, no nem abból, amit írok, hanem abból, hogy van még irodalom, és azt is mondhatnám, hogy nem tudom, mi lesz a megélhetéssel, megint elbaltáztam egy regényt. Házat nem építettem, egzisz-

tenciát nem alapítottam, a levegőben lóg minden körülöttem, bár a szüleim a lelküket is kítették, hogy vigyem valamire, de én nem viszem, ez még csak nem is koncepció, hanem állapot. Harminc évvel ezelőtt is ehhez hasonló helyzetben voltam, akkor még nem állt a polcon a fél életművem, de volt magyar foci, az írás nem ment, vagy nehezen, vánszorogva, kényszeredetten, szembe kellett hát néznem önmagammal, és egy kicsit a világgal is.